

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ГЛУХОВ ІВАН ГЕННАДІЙОВИЧ

УДК [378.174:504]:34

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
У ПРОЦЕСІ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Херсонському державному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Шипко Андрій Леонідович,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри педагогіки та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С. Сковороди,
професор кафедри здоров'я людини
та корекційної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Міхєєнко Олександр Іванович,
Сумський державний педагогічний університет імені
А.С. Макаренка,
доцент кафедри здоров'я людини
та фізичної реабілітації.

Захист відбудеться «27» червня 2013 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

Автореферат розіслано «24» травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ВСТУП

Актуальність теми. Постійно намагаючись забезпечити власні потреби, людина не завжди здатна передбачити екологічні наслідки своєї діяльності, що залежить від її освітянського й культурного рівня, від здатності прогнозувати навіть результати великих відкриттів. Нині людство змушене усвідомити небезпеку екологічної кризи, можливості катастрофічних перетворень планетарної системи в зв'язку з широкою екстенсивною господарською діяльністю. Можливості попередження цієї кризи можуть бути знайдені тільки на основі розвитку комплексу знань (природничих, екологічних, валеологічних, правових, психолого-педагогічних та ін.), що спонукає до переосмислення ролі й значення вітчизняної системи освіти в аспекті формування професійної компетентності особистості. Необхідність розвитку цієї інтегральної, багатофункціональної, соціально і професійно значущої якості у майбутніх учителів зумовлена зростанням вимог до особистості та її підготовки як майбутнього фахівця, особливостями професійної діяльності, суспільною потребою в масовій екологічній просвітницькій роботі.

Особливе місце у цьому процесі посідають Закон України «Про загальну середню освіту», Концепція педагогічної освіти та Концепція 12-річної середньої школи. На необхідності розвитку критеріїв та методології якості освіти вказано в більшості документів, прийнятих в рамках Болонського процесу, зокрема в Берлінському комюніке «Створюючи Зону вищої освіти Європи» (2003).

Вивчення сучасного стану професійної підготовки студентів вищого навчального закладу, аналіз психолого-педагогічної, правової та екологічної літератури засвідчив необхідність формування у майбутніх учителів еколого-правової компетентності, спрямованої на незаперечне дотримання правових норм, правил та моральних заборон у процесі екологічної діяльності, зокрема такої, що пов'язана із збереженням здоров'я людей. В Україні ідея створення мотивації до здорового способу життя реалізувалася в національних програмах «Діти України», «Репродуктивне здоров'я», «Забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД», Міжгалузевій комплексній програмі «Здоров'я нації», Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» та інших документах.

Проблема формування еколого-правової компетентності у процесі валеологічної підготовки вивчалася за такими основними напрямками: дослідження питань формування професійної компетентності майбутнього вчителя (Н. Бібік, І. Зимня, В. Кузь, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Побірченко, О. Пометун, А. Хуторський та ін.). Науковцями досліджено зв'язок між упровадженням компетентнісного підходу в освітній процес вищого навчального закладу та рівнем розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів, метою якого є формування конкурентоспроможного фахівця. Дискусійним залишається питання дефініцій та класифікації професійної компетентності, де чільне місце має посідати еколого-правова компетентність; обґрунтування теоретичних основ екологічного права (В. Андрейцев, О. Баб'як, Г. Балюк, Р. Боголепов, А. Боголюбов, А. Гетьман, М. Малишко, О. Погрібний, В. Попов, С. Разметаєв, В. Шемшученко, М. Шульга та ін.).

Дослідники визначають можливість і прагнення людини порівнювати свою соціальну поведінку з діючими в суспільстві нормами, що пов'язані із збереженням здоров'я людини та охороною природи. Потребує подальших досліджень впровадження напрацювань науковців з цього напрямку в процес формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів; розуміння сутності правової (М. Васильєва, В. Владимірова, Д. Грубіч, І. Ковчина, М. Подберезський, І. Романова, Л. Твердохліб та ін.) та екологічної (О. Гурєєва, Д. Єрмаков, Л. Лук'янова, А. Насонова, О. Плахотнік, Г. Пустовіт, С. Совгіра, А. Хрипунова та ін.) компетентностей особистості. Науковці досить широко розкрили зазначені аспекти, залишивши, однак, невирішеними питання поєднання екологічної та правової компетентностей для узгодження поняття «еколого-правова компетентність»; здійснення розробки дидактичних засад валеологічної підготовки майбутнього вчителя (В. Бобрицька, Ю. Бойчук, М. Гончаренко, С. Кириленко, О. Міхеєнко, Н. Новикова, Н. Самойлова, В. Шахненко, С. Шмалей та ін.). Автори вважають, що оптимальний варіант валеологічної підготовки майбутнього вчителя має запроваджуватися на пріоритетних принципах дидактики. Відповідно виникає необхідність визначення пріоритетів та розставлення акцентів у процесі такої підготовки.

З огляду на важливість порушеної проблеми актуальність нашого дослідження визначається низкою чинників. Насамперед, проведення цілісного комплексного дослідження теоретичних та практичних аспектів формування еколого-правової компетентності перебуває у площині розробки і втілення концепції переходу українського суспільства до сталого розвитку, який не порушує природного ходу біосферних процесів та має збалансований характер природокористування.

Враховуючи соціальну місію вчителя, центр суспільної уваги зосереджується на професіоналізмі та еколого-правовій компетентності учителя, що виступає як інтегрована якість особистості, передумова ефективної еколого-правової діяльності у сфері природо- та здоров'язбереження, невід'ємний складник професійно-педагогічної компетентності й мета професійного самовдосконалення. Від рівня сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя залежатиме успішність здійснення соціально-природної адаптації підростаючого покоління, орієнтація школярів на стратегію нормативно-правової екологобезпечної та здоров'язбережувальної поведінки у природному середовищі.

Розробка питань досліджуваної проблеми певною мірою допоможе вивчити аспект валеологічної підготовки у поєднанні з екологічними, правовими знаннями, що розглядаються як єдина інтегративна цілісність у процесі формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя.

Це є свідченням того, що актуальна практика вищої школи спонукає до розв'язання проблеми формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя як однієї з найважливіших у справі забезпечення сталого розвитку людського суспільства, збереження здоров'я людини й охорони навколишнього природного середовища.

За безумовної важливості зазначених досліджень рівень розроблення проблеми формування еколого-правової компетентності студентів вищих навчальних закладів

не є достатнім: ученими розглядаються різні аспекти формування правосвідомості, правової поведінки та екологічної компетентності, проте бракує досліджень, присвячених безпосередньо питанням формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя.

Актуальність дослідження підсилюється виявленими *суперечностями* стосовно досліджуваної проблеми:

– між об'єктивною потребою переходу суспільства до сталого розвитку та відсутністю обґрунтованих освітніх стратегій для його забезпечення;

– між об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці вчителів та реальним станом сформованості еколого-правової компетентності випускників вищих навчальних закладів;

– між необхідністю цілеспрямованого формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя та браком необхідних для цього технологій її формування.

Важливість і актуальність порушеної проблеми, її недостатня наукова розробленість, а також необхідність розв'язання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету з теми «Провідні тенденції підготовки фахівців у галузі освіти в контексті Болонського процесу» (РК № 0109U002277). Тему дослідження затверджено вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 7 від 02.02.2009 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 31.03.2009 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження розробити технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки й експериментально перевірити ефективність її впровадження у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів.

Гіпотеза дослідження. Підвищення рівня сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки забезпечується впровадженням технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя, яка ґрунтується на вдосконаленні змісту валеологічної підготовки, поєднанні активних методів і ефективних форм організації процесу формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів і передбачає підготовчий, мотиваційно-стимулювальний, змістово-практичний та аналітико-результативний етапи реалізації.

Відповідно до поставленої мети та гіпотези визначено такі **задачі дослідження**:

1. З'ясувати ступінь розробленості проблеми формування еколого-правової компетентності.

2. Актуалізувати поняттєво-категоріальний апарат дослідження.

3. Уточнити структурні компоненти, критерії та схарактеризувати рівні сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутнього вчителя.

Предмет дослідження – технологія формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених задач використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення і аналіз психолого-педагогічної, правової, екологічної та валеологічної наукової літератури для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему; з'ясування основних понять, суті, структури, функцій та технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки; *емпіричні* – анкетування, інтерв'ю, бесіди, опитування, експертні оцінки з метою визначення стану розвитку еколого-правової компетентності; спостереження, самоспостереження для встановлення динаміки відповідних змін; педагогічний експеримент для перевірки ефективності реалізації технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки; *математичної статистики* для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що

– *вперше* обґрунтовано технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя, яка ґрунтується на вдосконаленні змісту валеологічної підготовки, поєднанні активних методів і ефективних форм організації процесу формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів і передбачає підготовчий, мотиваційно-стимулювальний, змістово-практичний та аналітико-результативний етапи;

– *уточнено* сутність понять «еколого-правова компетентність майбутнього вчителя», «формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя»; структурні компоненти еколого-правової компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний та рефлексивно-оцінний), їх критерії та рівні сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя (високий, середній, низький);

– *подальшого розвитку набули* форми і методи формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та апробації технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя, інтегрованих навчально-методичних комплексів до навчальних дисциплін валеологічного спрямування, методичних рекомендацій «Правові аспекти доступу громадян України до екологічної інформації», спецкурсу «Еколого-правові аспекти охорони навколишнього середовища», електронного довідника «Екологія і охорона навколишнього середовища». Теоретичний і практичний матеріал дослідження може бути використаний в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів, системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення якості професійної підготовки педагогічних працівників, а також під час підготовки

підручників, навчальних посібників, під час написання студентами курсових та кваліфікаційних робіт у вищих навчальних закладах.

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Херсонського державного університету (довідка № 07-12/1889 від 31.10.2011 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 393 від 24.10.2011 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 10/55 від 15.11.2011 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 256 від 29.11.2011 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: *міжнародних* – «Хімічна освіта в контексті хімічної безпеки: стан і перспективи» (Київ, 2011), «Фальцфейнівські читання – 2011» (Херсон, 2011); *всеукраїнських* – «Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації» (Херсон, 2009, 2011), «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2011), «Методика викладання природничих дисциплін у вищій та середній школі (XVIII Каришинські читання)» (Полтава, 2011).

Основні положення дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та психології, вченої ради факультету фізичного виховання та спорту Херсонського державного університету (2009–2012 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 15 одноосібних публікаціях автора: 6 статей опубліковано у провідних фахових виданнях, 9 збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та 1 методичні рекомендації для студентів вищих навчальних закладів.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (356 найменувань, із них 6 – іноземною мовою), додатків. Робота містить 20 таблиць, 2 рисунки, 7 додатків. Загальний обсяг роботи – 217 сторінок (172 сторінки – основний текст).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами й темами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження та апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи дослідження процесу формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя»* – охарактеризовано ступінь наукової розробленості проблеми дослідження; подано змістову характеристику еколого-правової компетентності майбутнього вчителя в контексті компетентнісного підходу; уточнено структурні компоненти еколого-правової компетентності майбутнього вчителя та визначено їх критерії.

Встановлено, що у вітчизняній педагогічній та психологічній науках над проблемою професійної підготовки майбутніх учителів працює значна кількість

дослідників. На основі аналізу наукової літератури доведено, що означена проблема постійно перебуває в полі зору науковців і педагогів-практиків.

У більшості документів, прийнятих в рамках Болонського процесу, зокрема в Берлінському комюніке «Створюючи Зону вищої освіти Європи» (2003), розкрито необхідність розвитку критеріїв та методології якості освіти. Теоретичні засади підвищення якості освіти стали предметом дослідження багатьох вітчизняних концептуальних, методологічних і технологічних розвідок (М. Бондар, С. Калашнікова, Г. Козлакова, К. Корсак, В. Коцур, В. Луговий, В. Манько, А. Похресник та ін.).

Особливу увагу у дослідженні приділено теорії та практиці сучасної вищої педагогічної освіти, що набула розвитку в роботах О. Абдуліної, А. Алексюка, Ю. Алфьорова, В. Анісімова, Ю. Бойчука, М. Васильєвої, С. Головка, А. Гонсева, М. Гриньової, П. Гусака, О. Дубасенюк, В. Євдокимова, Е. Зеєр, С. Золотухіної, Л. Кнодель, О. Коберника, В. Кузя, В. Лозової, Л. Нечепоренко, Є. Косовського, О. Пехоти, М. Подберезького, І. Прокопенка, Г. Троцко, О. Савченко, В. Сластьоніна, А. Уман, Ю. Фокіна та ін. У роботах зазначених науковців основна увага приділяється гуманізації вищої освіти, формуванню професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів, розглядаються напрями їх особистісно орієнтованої підготовки.

Теоретико-методичні засади впровадження компетентнісного підходу, формування професійної компетентності вчителя досліджували І. Бех, Л. Ващенко, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, Н. Побірченко, О. Прядко, Дж. Равен, В. Радкевич, О. Браславська, А. Хуторський та ін. Науковцями доведено, що компетентнісний підхід, формування професійної компетентності майбутніх педагогів передбачають значні перетворення в освітньому процесі вищого навчального закладу, зокрема у змісті, методах і технологіях, мета яких – формування конкурентоспроможного фахівця, здатного використовувати набуті знання й уміння для творчого вирішення проблем, має володіти професійними навичками, що є виявом високого рівня професійної компетентності. Однак у переліку компетентностей, що ними має володіти учитель, еколого-правовий аспект практично не представлений.

Проблему формування правової компетентності учнів, правосвідомості окремих категорій молоді, аспекти професійно-правової компетентності фахівців, формування правової культури студентів та школярів досліджували і юристи, і педагоги: Г. Аванесов, Ю. Агешин, В. Баженов, В. Балюк, М. Галимов, Н. Козюбра, Е. Мурадьян, В. Найбич, В. Опришко, А. Павлов, І. Самощенко, Є. Татаринцева та ін. Екологічну компетентність особистості вивчали О. Гурєєва, Д. Єрмаков, Л. Лук'янова, А. Насонова, О. Плахотнік, Г. Пустовіт, С. Совгіра, А. Хрипунова та ін.). Її базовими показниками дослідники вважають екологічну освіченість, ціннісне ставлення до навколишнього світу і свого здоров'я, відповідальність за свої дії і вчинки, екологічно обґрунтовану діяльність і досвід вирішення проблемних екологічних ситуацій.

Актуальність і практична значущість валеологічної підготовки в екологічному та правовому аспекті визначає необхідність формування відповідних знань на всіх

етапах розвитку особистості, особливо етапі підготовки фахівця, у даному разі – учителя.

Останніми роками з'явилися роботи (Н. Бахтін, Ю. Бойчук, О. Ганич, Е. Гора, В. Лопухова, О. Маркова, А. Мітяєва, Л. Соколенко, О. Соколенко, С. Шмалей та ін.), в яких проблему збереження здоров'я школярів і студентів пропонується вирішувати через валеологізацію освіти – валеологічне забезпечення освітньої діяльності, валеологічну освіту школярів, валеологічну підготовку майбутніх учителів, створення атмосфери валеологічної комфортності, валеологічно обґрунтоване фізичне виховання учнів та студентів тощо.

Однак у практиці вищих навчальних закладів вирішенню цієї важливої проблеми приділяється недостатньо уваги: не простежується взаємозв'язок між поняттями «екологія», «валеологія» та «правознавство»; не розроблено ефективної методики формування та розвитку у студентів вищих педагогічних навчальних закладів еколого-правової компетентності. Тому рівень їх еколого-правових знань у поєднанні із валеологічними залишається низьким.

Отже, в умовах загострення оздоровчих, демографічних, правових та екологічних проблем суспільства гостро стоїть потреба формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів у процесі валеологічної підготовки, особливо в майбутніх учителів фізичної культури та основ здоров'я.

Нами розкрито зміст понять «еколого-правова компетентність майбутнього вчителя», «формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя».

Під *еколого-правовою компетентністю майбутнього вчителя* розуміємо інтегроване особистісне утворення на основі екологічних і правових знань, практичних умінь та навичок екологічно обґрунтованої діяльності, досвіду правового регулювання природокористування в рамках чинного державного законодавства.

Формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя трактуємо як складний процес, під час якого майбутні вчителі набувають еколого-правових знань, практичних умінь та навичок, творчого досвіду розв'язання конфліктних екологічних ситуацій, виробляють ціннісне ставлення до навколишнього середовища, відповідальність за свої вчинки, що забезпечує готовність до усвідомленого і екологічно обґрунтованого регулювання природокористуванням в рамках правового поля.

Уточнено структурні компоненти еколого-правової компетентності майбутнього вчителя: *мотиваційно-ціннісний*, що передбачає професійно-педагогічну спрямованість на здійснення еколого-правової діяльності; *когнітивно-операційний* – охоплює систему еколого-правових знань, умінь та навичок, опанування яких необхідне для здійснення еколого-правової діяльності, успішного та адекватного розв'язання різноманітних педагогічних, екологічних та еколого-правових ситуацій; *рефлексивно-оцінний* – передбачає розвинену здатність майбутнього вчителя до аналізу й самоаналізу сформованої еколого-правової компетентності, самоконтролю і самооцінки педагогом власної еколого-правової діяльності, її осмислення, саморегуляції.

Критеріями *мотиваційно-ціннісного компонента* виступають: на рівні відносин – сукупність соціальних настанов, мотивів, нахилів, інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, творчий характер еколого-правової діяльності, захопленість нею, ціннісне ставлення до навколишнього світу і природи як його частини тощо; на рівні особистісних якостей – усвідомленість своєї соціальної функції в нових цивілізаційних умовах і необхідність творчого характеру діяльності людини; наявність правових установок, готовність слідувати еколого-правовим нормам поведінки, керуючись при цьому уявленнями про справедливість і турботу; здатність самовизначитися в системі правових та екологічних цінностей життя людського існування; готовність до конструктивного діалогу, побудованого на правовій аргументації своєї позиції; гуманне ставлення до людей, природи, вимогливість до себе тощо.

Критеріями *когнітивно-операційного компонента* визначено: на рівні знань – володіння основами еколого-правових знань та вміння співвідносити їх з нормами і правилами екологічного імперативу; здатність сприймати і розуміти еколого-правову інформацію, правильно її оцінювати, інтерпретувати і мобілізувати в конкретній ситуації; наявність і рівень стилю мислення, притаманного для правової діяльності; на рівні вмінь – використовувати різні джерела інформації, самостійно поповнювати еколого-правові знання та виділяти в них ті, що необхідні для вирішення конкретного завдання; володіння елементами моделювання та прогнозування розвитку еколого-правових ситуацій; володіння елементами технологій нормативно-правового регулювання діяльності і елементарними практичними вміннями та навичками вирішення конфліктних ситуацій правовими засобами; вміння приймати екологічно обґрунтовані й вивірені з точки зору права компромісні рішення і реалізовувати їх на практиці; володіння навичками екологічно обґрунтованого регулювання природокористування з допомогою інструментів права.

Критеріями *рефлексивно-оцінного компонента* виступають: розуміння та вміння аналізувати суб'єктні основи власної діяльності, орієнтування інших осіб у їхніх цілях, мотивах, прагненнях, здатність оцінювати діяльність із погляду перспектив успіху, коригування її з урахуванням норм, відчуття себе відповідальним за можливі результати, передбачення їх наслідків для себе та оточення.

У другому розділі – **«Процесуальне забезпечення технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки»** – обґрунтовано технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя, яка ґрунтується на вдосконаленні змісту валеологічної підготовки, поєднанні активних методів і ефективних форм організації процесу формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів і передбачає підготовчий, мотиваційно-стимулювальний, змістово-практичний та аналітико-результативний етапи.

Для визначення змісту валеологічної підготовки ми виходили з необхідності дотримання трьох умов, запропонованих А. Романовським. Першою умовою є встановлення певного обсягу стабільних, фундаментальних знань, необхідних для

розуміння галузей науки, що становлять основу формування еколого-правової компетентності та набуття відповідних вмінь і навичок (знання в галузі екології та екологічного права, які на засадах інтеграції необхідно включити до змісту валеологічної підготовки). Друга умова полягає у виявленні основних напрямів розвитку відповідних галузей науки (забезпечення еколого- та здоров'ябезпечної взаємодії людини з природним середовищем). Третя умова припускає висунення певних вимог до рівня загального й наукового розвитку студента (активне й відповідальне ставлення до себе й навколишнього природного середовища як екологічної основи здоров'я, свідоме збереження й зміцнення власного здоров'я і охорона природи в рамках правового поля).

Аналіз наукової літератури і практики дав змогу виявити потребу вдосконалення змісту валеологічної підготовки майбутніх учителів з огляду на такі причини: екологічно несприятлива ситуація, незначне фізичне навантаження, стресові ситуації, недотримання етичних та правових норм взаємодії з довкіллям; необхідність збереження і зміцнення здоров'я учнів, оптимізації режиму їх праці та відпочинку, нормалізації рухової активності, формування у них мотивації до збереження і зміцнення здоров'я, пов'язавши це з дотриманням етичних і правових норм, що насамперед має забезпечуватися учителем фізичної культури та основ здоров'я.

Встановлено, що ефективному формуванню еколого-правової компетентності студентів у процесі валеологічної підготовки сприяє поєднання активних методів та організаційних форм навчання: проблемні лекції, лекції-візуалізації, семінарські заняття (міждисциплінарні, проблемні, тематичні, орієнтаційні, системні), що передбачають дискусії, дебати, «мозкові штурми», круглі столи, аналіз конкретних ситуацій з актуальних еколого-правових проблем; практичні заняття із створенням малих творчих колективів (мікрогруп, мікроколективів) для вирішення завдань з еколого-правовим змістом; педагогічні практики, у ході яких створюються умови, максимально наближені до самостійної педагогічної діяльності майбутнього вчителя у школі та позашкільних закладах освіти (літніх оздоровчих дитячих таборих, станціях юних натуралістів, еколого-натуралістичних центрах тощо); членство студентів у громадських (неурядових) екологічних організаціях, однією з форм яких є волонтерський рух; самостійна робота та педагогічний контроль у вигляді об'єктивного комп'ютерного тестування.

Розроблено технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя, яка ґрунтується на вдосконаленні змісту валеологічної підготовки, поєднанні активних методів і ефективних форм організації процесу формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів під час валеологічної підготовки та передбачає підготовчий, мотиваційно-стимулювальний, змістово-практичний та аналітико-результативний етапи (рис. 1).

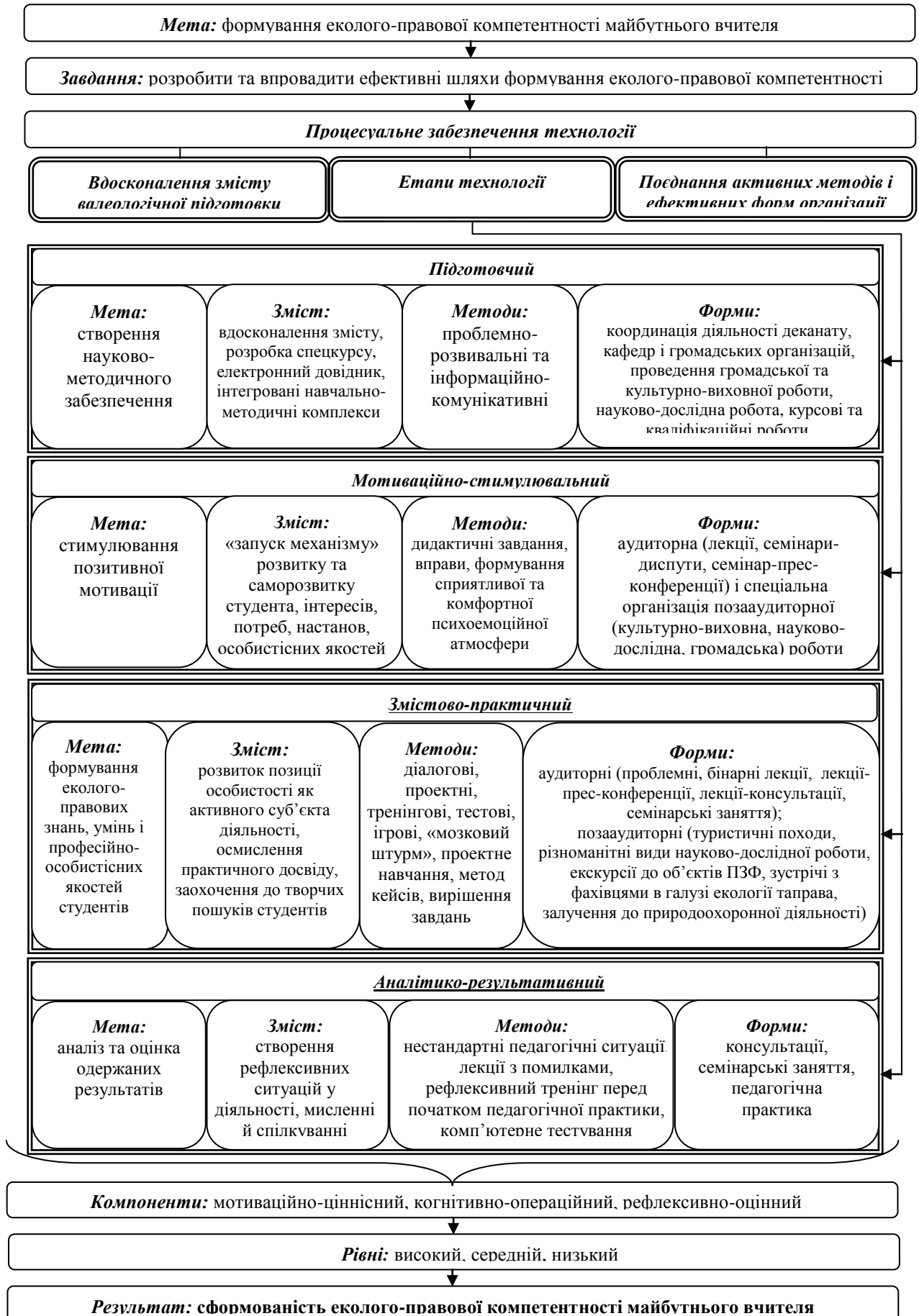

Рис 1. Технологія формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки

Підготовчий етап реалізації технології спрямований на створення відповідного науково-методичного забезпечення процесу формування еколого-правової компетентності студентів. Змістом підготовчого етапу є такі види робіт: доповнення змісту навчальних дисциплін валеологічної підготовки питаннями еколого-правового характеру; проектування спецкурсу, спрямованого на формування еколого-правової компетентності студентів; розробка інтегрованих навчально-методичних комплексів до навчальних дисциплін, створення комп'ютерної бази даних у галузі екологічного права; корегування планів проведення громадської та культурно-виховної роботи; розробка тем курсових та кваліфікаційних робіт, проблематики науково-дослідної роботи, завдань педагогічної практики.

Мотиваційно-стимулювальний етап – спрямований на стимулювання позитивної мотивації до набуття еколого-правової компетентності. Змістом цього етапу є «запуск механізму» розвитку та саморозвитку студента, його інтересів, потреб, установок, особистісних якостей. Це зумовлює використання широкого спектру видів роботи зі студентами, що включає проведення як аудиторної, так і спеціально організованої позааудиторної (культурно-виховної, науково-дослідної, громадської) роботи: ознайомлення з цікавими фактами з історії й сьогодення еколого- та здоров'ябезпечного природокористування, з найважливішими еколого-валеологічними та еколого-правовими проблемами сучасної цивілізації та основними шляхами їх подолання; добір дидактичних завдань з урахуванням інтересів і можливостей студентів, розробка вправ для індивідуальної роботи із самовдосконалення, а також формування сприятливої та комфортної психоемоційної атмосфери на заняттях.

Змістово-практичний етап реалізації технології спрямований на формування еколого-правових знань, умінь і професійно-особистісних якостей студентів у процесі їх прилучення до активної еколого-правової діяльності у процесі валеологічної підготовки. Змістом цього етапу є розвиток позиції особистості як активного суб'єкта діяльності, осмислення практичного індивідуального досвіду, його поєднання із соціальним і професійним, підтримання та заохочення у колективі індивідуально-творчих пошуків студентів, що спонукає до застосування різноманітних форм і методів навчання – діалогових, проектних, тренінгових, тестових, ігрових та інших, орієнтованих на активізацію навчально-пізнавальних дій, розвиток самостійності, творчості студентів, на наближення еколого-правової підготовки до умов реальної професійно-педагогічної діяльності; організації спеціальної діяльності, що має еколого-правову спрямованість.

На *аналітико-результативному етапі* реалізації технології формування еколого-правової компетентності передбачено проведення аналізу та оцінки одержаних результатів щодо ефективності формування еколого-правової компетентності з метою їх корегування. Змістом цього етапу є створення рефлексивних ситуацій у діяльності, мисленні та спілкуванні.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки»** – висвітлено організацію та методіку проведення дослідно-експериментальної роботи; зреалізовано технологію

формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Мета експериментальної частини дослідження полягала у перевірці правомірності, дієвості та ефективності розробленої технології формування еколого-правової компетентності у процесі валеологічної підготовки, об'єктивності теоретичних висновків щодо її сформованості.

Педагогічний експеримент проводився упродовж 2009–2012 років. Аналіз педагогічних досліджень, обґрунтована структура еколого-правової компетентності майбутнього вчителя й визначення чинників, які впливають на її формування, визначили його етапи: констатувальний, формувальний і порівняльний.

До експерименту було залучено 840 студентів факультетів фізичного виховання та спорту. У трьох експериментальних групах студентів реалізовувалися різні способи формування еколого-правової компетентності: ЕГ₁ (у процесі вивчення валеологічних дисциплін), ЕГ₂ (робота передбачала, окрім зазначеної у групі Е₁, уведення до варіативної частини навчального плану розробленого автором спецкурсу «Еколого-правові аспекти охорони навколишнього середовища»), ЕГ₃ (здійснювалася узгоджена організація аудиторної та позааудиторної еколого-правової діяльності студентів). У контрольній групі (КГ) педагогічний процес здійснювався традиційно.

Констатувальний етап експерименту було зорієнтовано на виявлення вихідного рівня сформованості еколого-правової компетентності майбутніх учителів.

Для вияву сформованості еколого-правової компетентності майбутніх учителів виділено рівні, що її характеризують: високий, середній та низький.

Діагностика сформованості еколого-правової компетентності майбутніх учителів проводилася з використанням методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (для визначення ціннісної сфери студентів); методики самооцінки особистісно-професійних якостей (виявлення професійно й особистісно значущих якостей – гуманізму, громадянськості, відповідальності, вимогливості, принциповості, ініціативності, толерантності); методики Г. Єльнікової (для оцінювання повноти й характеру засвоєння еколого-правових знань); методики встановлення закономірностей (для оцінки здатності студентів до рефлексії).

На основі аналізу результатів констатувального експерименту виявлено студентів, яким властивий низький рівень сформованості еколого-правової компетентності, причини та недоліки такого стану, а саме: якість валеологічної підготовки студентів мало відповідає вимогам до формування еколого-правової компетентності; у вищому навчальному закладі не зовсім враховується початковий рівень еколого-правових та валеологічних знань студентів, що порушує принцип наступності; має місце слабка інтеграція валеологічних, екологічних та правових знань у навчальних дисциплінах, нераціональне застосування методів, форм та прийомів у процесі валеологічної підготовки, недостатнє використання громадської еколого-правової діяльності студентів.

Під час формувального етапу педагогічного експерименту здійснювалася перевірка ефективності обґрунтованої технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки.

Під час *підготовчого етапу* здійснювався науково-методичний супровід, що передбачав: розстановку акцентів і доповнення змісту навчальних дисциплін валеологічного спрямування питаннями еколого-правового характеру, упровадженням спецкурсу «Еколого-правові аспекти охорони навколишнього середовища», орієнтованого на інтеграцію загальнонаукових, правових, екологічних та валеологічних знань у галузі еколого- та здоров'ябезпечної взаємодії людини й природи; застосуванням інтегрованих навчально-методичних комплексів до навчальних дисциплін, що включали типові матеріали (тексти лекцій та їхня мультимедійна підтримка, інструктивно-методичні вказівки до проведення лабораторно-практичних та семінарських занять; завдання для самостійної роботи; комплексні завдання до тестів для поточного, тематичного й підсумкового контролю навчальних досягнень студентів, а також самоконтролю; теми індивідуальних навчально-дослідних завдань і методичні рекомендації до їх виконання; теми курсових, дипломних та магістерських робіт; список рекомендованої літератури; критерії оцінювання знань із дисциплін); створення електронного довідника «Екологія і охорона навколишнього середовища» – змістовно і логічно завершеної гіпертекстової, гіпермедійної бази інформації з екологічного права України; корегування планів проведення громадської та культурно-виховної роботи, координація діяльності деканату, кафедр і громадських організацій, що створило передумови погодженої освітньої діяльності в еколого-правовій підготовці студентів.

Реалізація технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя під час *мотиваційно-стимулювального етапу* забезпечувалась такою організацією навчально-виховного процесу, яка мала можливості для формування мотивації, за якої студенти виступали активними учасниками пізнавального процесу, визначали новий зміст особистісних цілей, зрушували свої мотиви на більш високі цільові настанови (проведення бесід, лекцій, виховних заходів, семінарів-диспутів, семінарів-прес-конференцій, інноваційний підхід до вступних лекцій, проведення навчально-пізнавальних екскурсій до об'єктів природно-заповідного фонду, зустрічі з відомими фахівцями в галузі екології, права та валеології, залучення до безпосередньої природоохоронної діяльності – проведення екологічних суботників із висаджування дерев, прибирання території університету, міських парків, очищення від сміття струмків та джерел, індивідуально-диференційований підхід до студентів – добір дидактичних завдань з урахуванням інтересів студентів, розробка вправ для індивідуальної роботи над власним удосконаленням тощо.

На *змістово-практичному етапі* реалізації технології розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя, підвищення рівня його еколого-правової компетентності визначалися індивідуалізацією навчально-виховного процесу з використанням проблемно-розвивальних та інформаційно-комунікативних форм і методів навчання (проблемні лекції, бінарні лекції, лекції-прес-конференції, лекції-консультації, організаційні підходи до проведення семінарських занять методом «мозкового штурму», евристичної бесіди, колоквиуму, проектного навчання, методом кейсів, тренінгів, розв'язання завдань еколого-правового змісту, ігрових

методів на лабораторно-практичних заняттях, виконання самостійних робіт на реконструктивно-варіативному рівні, еколого-правова діяльність у процесі туристичних походів, різноманітні види студентської науково-дослідної роботи).

На *аналітико-результативному етапі* реалізації технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя проведено аналіз та оцінку одержаних результатів щодо ефективності означеного процесу з метою його корегування. Створення рефлексивного середовища забезпечувалося такими прийомами, як: «рефлексивний консилиум», «рефлексивні дебати», «рефлексивне інтерв'ю», «рефлексивні заняття» з використанням нестандартних педагогічних ситуацій, лекції з помилками, рефлексивний тренінг перед початком педагогічної практики.

Результати діагностування рівнів сформованості еколого-правової компетентності студентів експериментальних і контрольних груп за результатами педагогічного експерименту представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості еколого-правової компетентності студентів, у %

Рівні	Експериментальні групи									Контрольна група		
	ЕГ ₁			ЕГ ₂			ЕГ ₃			КГ		
	Конст. експ.	Форм. експ.	Дина-міка	Конст. експ.	Форм. експ.	Дина-міка	Конст. експ.	Форм. експ.	Дина-міка	Конст. експ.	Форм. експ.	Дина-міка
Високий	12,6	36,9	24,3	14,4	42,2	27,8	16,2	47,2	31,0	14,6	26,7	12,1
Середній	45,6	47,4	1,8	45,3	40,1	-5,2	41,3	41,2	-0,1	40,7	44,2	3,5
Низький	41,8	15,7	-26,1	40,3	17,7	-22,6	42,5	11,6	-30,9	44,7	29,1	-15,6

Для перевірки вірогідності результатів використовувався критерій Пірсона, обчислення якого здійснювалося за методикою М. Грабаря та К. Краснянської.

За результатами формувального експерименту доведено позитивну динаміку сформованість еколого-правової компетентності студентів експериментальних груп.

Установлено, що в результаті проведення порівняльного експерименту, сформованості еколого-правової компетентності на високому рівні виявили 36,9 % студентів групи ЕГ₁, 42,2 % – групи ЕГ₂, 47,2 % – групи ЕГ₃ (до експерименту відповідно 12,6; 14,4; 16,2 %). У контрольній групі цей показник склав 26,7% (до проведення експерименту – 14,6%).

Результати, одержані в контрольних та експериментальних групах на кінець педагогічного експерименту, вказують на тенденцію до зрушень у бік їх поліпшення, що виявляється через зростання показників високого та середнього рівнів сформованості еколого-правової компетентності майбутніх учителів та зменшення показника низького рівня, що доводить ефективність розробленої та зреалізованої технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя. Результати проведеного дослідження свідчать, що поставленої мети досягнуто, гіпотеза підтверджена, задачі виконано, що дає можливість зробити висновки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення

важливого й актуального завдання, що виявляється у вигляді обґрунтування та експериментальної перевірки технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки.

1. На основі аналізу психолого-педагогічних, еколого-правових та валеологічних досліджень з'ясовано, що проблема формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя розглядається в різних аспектах: дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя; обґрунтування теоретичних основ екологічного права, сутності правової та екологічної компетентностей особистості, дидактичних засад валеологічної підготовки майбутнього вчителя та ін.

З'ясовано, що в Україні накопичено позитивний педагогічний досвід у справі формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя. Водночас виявлено, що означена проблема у процесі валеологічної підготовки у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів потребує дослідження і результативного розв'язання.

2. Актуалізовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, в результаті чого уточнено зміст поняття *«еколого-правова компетентність майбутнього вчителя»* як інтегрованого особистісного утворення на основі екологічних і правових знань, практичних умінь та навичок екологічно обґрунтованої діяльності, досвіду правового регулювання природокористування в рамках чинного державного законодавства.

Під *«формуванням еколого-правової компетентності майбутнього вчителя»* розуміємо складний процес, під час якого майбутні вчителі набувають еколого-правових знань, практичних умінь та навичок, творчого досвіду розв'язання конфліктних екологічних ситуацій, виробляють ціннісне ставлення до навколишнього середовища, відповідальність за свої вчинки, що забезпечує готовність до усвідомленого і екологічно обґрунтованого регулювання природокористуванням у рамках правового поля.

3. Уточнено структурні компоненти та критерії еколого-правової компетентності майбутнього вчителя: *мотиваційно-ціннісний* – сукупність соціальних настанов, мотивів, нахилів, інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, творчий характер еколого-правової діяльності, захопленість нею, ціннісне ставлення до навколишнього світу і природи як його частини, усвідомленість своєї соціальної функції в нових цивілізаційних умовах і необхідність творчого характеру діяльності людини; наявність позитивних правових установок, готовність слідувати еколого-правовим нормам поведінки, керуючись при цьому уявленнями про справедливість і турботу; здатність самовизначитися в системі правових та екологічних цінностей життя людського існування; готовність до конструктивного діалогу, побудованого на правовій аргументації своєї позиції, гуманне ставлення до людей, природи, вимогливість до себе; *когнітивно-операційний* – володіння основами еколого-правових знань та вміння співвідносити їх з нормами і правилами екологічного імперативу; здатність сприймати і розуміти еколого-правову інформацію, правильно її оцінювати, інтерпретувати і мобілізувати в конкретній ситуації; наявність і рівень стилю мислення, особливого для правової діяльності; володіння елементами

моделювання та прогнозування розвитку еколого-правових ситуацій, елементами технологій нормативно-правового регулювання діяльності і елементарними практичними вміннями та навичками вирішення конфліктних ситуацій правовими засобами; вміння приймати екологічно обґрунтовані й вивірені з точки зору права компромісні рішення і реалізовувати їх на практиці; володіння навичками екологічно обґрунтованого регулювання природокористування з допомогою інструментів права; *рефлексивно-оцінний* – розуміння та вміння аналізувати власну діяльність, орієнтування інших осіб у їхніх цілях, мотивах, прагненнях, здатність оцінювати діяльність із погляду перспектив успіху, корегування її з урахуванням норм, відчуття себе відповідальним за можливі результати, передбачення їх наслідків для себе та оточення.

Схарактеризовано рівні сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя (високий, середній та низький).

На основі аналізу результатів констатувального експерименту встановлено низький рівень сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя та виявлено причини та недоліки такого стану.

4. Обґрунтовано технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя в процесі валеологічної підготовки та визначено етапи її реалізації: *підготовчий етап* (створення науково-методичного забезпечення процесу формування еколого-правової компетентності студентів), *мотиваційно-стимулювальний етап* (стимулювання позитивної мотивації до набуття еколого-правової компетентності), *змістово-практичний етап* (розвиток позиції особистості як активного суб'єкта діяльності, осмислення практичного індивідуального досвіду, його поєднання із соціальним і професійним, підтримання та заохочення у колективі індивідуально-творчих пошуків студентів), *аналітико-результативний етап* (проведення аналізу та оцінки результатів щодо ефективності формування еколого-правової компетентності з метою їх корегування).

Експериментально перевірено ефективність технології формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя. Порівняльний аналіз даних контрольної та експериментальних груп після проведення формувального експерименту дав змогу констатувати динамічні позитивні зміни рівнів сформованості еколого-правової компетентності, які відбулися в студентів експериментальних груп під впливом запропонованих експериментальних чинників. За результатами формувального експерименту студенти експериментальних груп виявили переважно високий рівень еколого-правової компетентності, в контрольній групі – середній. Це свідчить про ефективність технології формування еколого-правової компетентності майбутніх учителів у процесі валеологічної підготовки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Окремого наукового вивчення потребує з'ясування особливостей еколого-правової роботи зі студентами різних факультетів, а також аналіз використання набутих ними у вищому навчальному закладі еколого-правових знань, умінь та навичок у практичній педагогічній діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, в яких відображено основні наукові результати дослідження

1. Глухов І. Г. Сутність еколого-правових знань майбутнього вчителя // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : [зб. наук. праць / за ред. О.М. Микитюка]. – Харків, 2011. – Вип. 35. – С. 17–21.
2. Глухов І. Г. Специфіка еколого-правової компетентності майбутнього вчителя та науково-методична модель її формування // Педагогічні науки : [зб. наук. праць / за ред. Є.С. Барбіна]. – Херсон: ХДУ, 2011. – Вип. 58. – Ч. 2. – С. 309–313.
3. Глухов І. Г. Особливості формування екологічної людини в сучасних умовах екосоціального розвитку // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія: [зб. статей / за ред. Глузмана О.В. та ін.]. – Ялта : РВВ КГУ, 2011. – Вип. 32. – Ч.1. – С. 242–245.
4. Глухов І. Г. Формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер.: Валеологія: сучасність і майбутнє. – Харків, 2011. – № 78. – Вип. 11 «Теорія і методика навчання фізичній культурі та основам здоров'я» . – С. 78–80.
5. Глухов І. Г. Еколого-правова компетентність майбутнього вчителя в умовах переходу суспільства до сталого розвитку // Педагогічні науки: [зб. наук. праць / за ред. Є.С. Барбіна]. – Херсон: ХДУ, 2011. – Вип. 59. – С. 234–239.
6. Глухов І. Г. Формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя як соціально-педагогічна проблема // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Сер.: Педагогічні науки: реалії та перспективи : [зб. наук. праць / за ред. В.П. Покася, В.С. Толмачової]. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 33. – С. 32–36.

Праці апробаційного характеру

7. Глухов І. Г. Право громадян України на екологічну безпеку // Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації : [зб. наук. праць за матеріалами Всеук. наук.-прак. конф. (9 квітня 2009 р. / Херсон. держ. ун-т та ін.) – Херсон, 2009. – С. 78–82.
8. Глухов І. Г. Забезпечення прав громадян України на безпечне для здоров'я навколишнє середовище // Педагогіка здоров'я : [зб. наук. праць / за ред. О.М. Микитюка]. – Харків, 2011. – С. 52–56.
9. Глухов І. Г. Екологічні виміри здоров'я сучасної людини // Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації: [зб. наук. праць за матеріалами V Всеук. наук.-прак. конф. (7 квітня 2011 р. / МОНмолодьспорту України, Херсон. держ. ун-т та ін.) – Херсон, 2011. – С. 181–184.
10. Глухов І. Г. Роль естественнонаучных дисциплин в формировании эколого-правовой компетентности будущего учителя // Фальцфейнівські читання: [зб. наук. праць / за ред. С.В. Шмалей]. – Херсон, 2011. – С. 40–41.
11. Глухов І. Г. Формування екологічної правосвідомості студентської молоді // Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації : [зб. наук. праць за матеріалами VI Всеук. наук.-прак. конф. (5-6 квітня 2012 р. /

- МОНмолодьспорту України, Херсон. держ. ун-т та ін.) – Херсон, 2012. – С. 131–136.
12. Глухов І. Г. Проблеми еколого-правового виховання студентської молоді // Хімічна освіта в контексті хімічної безпеки: стан проблеми і перспективи : [зб. тез та доповідей міжнар. наук.-прак. конф. / за ред. В.П. Покась, В.С. Толмачова, О.М. Цигульова]. – Київ, 2011. – С. 96–97.
13. Глухов І. Г. Перспективи удосконалення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища // Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі : матер. міжн. наук.-прак. конф., XVIII Каришинські читання], (Полтава, 26-27 травня 2011 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка / за заг. ред. М.В. Гриньової. – Полтава, 2011. – С. 396–398.
14. Глухов І. Г. Екотуризм: основные задачи, современное состояние и перспективы развития в Украине // Актуальні проблеми юнацького спорту : [матеріали ІХ Всеук. наук.-практ. конф. (22-23 вересня 2011 р.) / МОНмолодьспорту України, Херсон. держ. ун-т та ін.]. – Херсон, 2011. – С. 169–172.
- Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації*
15. Глухов І. Г. Правові аспекти доступу громадян України до екологічної інформації : метод. рекомендації для студ. ВНЗ. – Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2011. – 36 с.

АНОТАЦІЇ

Глухов І. Г. Формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя у процесі валеологічної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2013.

На основі аналізу педагогічних досліджень з'ясовано, в Україні накопичено позитивний педагогічний досвід у справі формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя. Водночас виявлено, що означена проблема у процесі валеологічної підготовки у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів потребує дослідження і результативного розв'язання.

Розкрито зміст понять «еколого-правова компетентність майбутнього вчителя», «формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя».

Уточнено компоненти еколого-правової компетентності майбутнього вчителя: мотиваційно-ціннісний когнітивно-операційний рефлексивно-оцінний та їх критерії.

Схарактеризовано рівні сформованості еколого-правової компетентності майбутнього вчителя (високий, середній та низький).

Розроблено та експериментально перевірено технологію формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя в процесі валеологічної підготовки та визначено етапи її реалізації (підготовчий, мотиваційно-стимулюючий, змістово-практичний, аналітико-результативний).

Ключові слова: еколого-правова компетентність, валеологічна підготовка, формування еколого-правової компетентності майбутнього вчителя.

Глухов И. Г. Формирование эколого-правовой компетентности будущего учителя в процессе валеологической подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. – Умань 2013.

В диссертации приведено теоретическое обобщение и новый подход к решению важной и актуальной задачи, заключающейся в обосновании и экспериментальной проверке технологии формирования эколого-правовой компетентности будущего учителя.

Представлена содержательная характеристика понятий «эколого-правовая компетентность будущего учителя», «формирование эколого-правовой компетентности будущего учителя».

Под эколого-правовой компетентностью будущего учителя понимаем интегрированное личностное образование, возникшее на основе экологических и правовых знаний, практических умений и навыков экологически обоснованной деятельности, опыта регулирования природопользования в рамках права.

Формирование эколого-правовой компетентности будущего учителя трактуем как сложный процесс, во время которого будущие учителя приобретают эколого-правовые знания, практические умения и навыки, творческий опыт решения конфликтных экологических ситуаций, вырабатывают ценностное отношение к окружающей среде, ответственность за свои поступки, что обеспечивает готовность к осознанному и экологически обоснованному правовому регулированию природопользования в рамках действующего государственного законодательства.

Обоснованы компоненты эколого-правовой компетентности будущего учителя (мотивационно-ценностный, когнитивно-операционный, рефлексивно-оценочный) и их критерии, а также уровни сформированности эколого-правовой компетентности будущего учителя (высокий, средний и низкий).

На основе констатирующего эксперимента определен низкий уровень сформированности эколого-правовой компетентности будущего учителя и выявлены причины и недостатки такого состояния, а именно: качество валеологической подготовки студентов почти не соответствует требованиям к формированию их эколого-правовой компетентности; в высшем учебном заведении не совсем учитывается начальный уровень эколого-правовых и валеологических знаний студентов, соответственно не соблюдается принцип преемственности; слабая интеграция валеологических, экологических и правовых знаний в учебных дисциплинах, нерациональное использование методов, форм и приемов в процессе валеологической подготовки, недостаточное использование общественной эколого-правовой деятельности студентов.

Разработана технология формирования эколого-правовой компетентности будущего учителя в процессе валеологической подготовки и определены этапы ее реализации (подготовительный, мотивационно-стимулирующий, содержательно-практический, аналитико-результативный).

Подготовительный этап реализации технологии направлен на создание соответствующего научно-методического обеспечения процесса формирования эколого-правовой компетентности студентов; мотивационно-стимулирующий – на стимулирование положительной мотивации к приобретению эколого-правовой компетентности; содержательно-практический – на развитие позиции личности как активного субъекта деятельности, осмысление практического индивидуального опыта, его сочетание с социальным и профессиональным, поддержание и поощрение в коллективе индивидуально-творческих поисков студентов; аналитико-результативный предусматривает проведение анализа и оценки полученных результатов по эффективности формирования эколого-правовой компетентности с целью их корректировки.

Экспериментально проверена эффективность внедрения в учебно-воспитательный процесс технологии формирования эколого-правовой компетентности будущего учителя, которая проявляется в том, что по результатам формирующего эксперимента студенты экспериментальных групп под влиянием предложенных экспериментальных факторов имеют преимущественно высокий уровень эколого-правовой компетентности, в контрольной группе – средний.

Ключевые слова: эколого-правовая компетентность, валеологическая подготовка, формирование эколого-правовой компетентности будущих учителей.

Gluhov I. G. Formation of ecological and legal competence of future teachers in the Health Education. – On the manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Uman State Pedagogical University named Paul Ticino. – Uman, 2013.

Based on the analysis of educational research found in Ukraine gained positive educational experience in the case of formation of ecological and legal competence of future teachers. At the same time revealed that the abovementioned problem in the Health Education in the educational process of higher education requires research and effective solution.

The content of the concepts of «environmental legal competence of a teacher», «forming ecological and legal competence of future teachers».

Specified components of ecological and legal competence of future teachers: motivational and cognitive-evaluative operating-reflexive and evaluative criteria.

Author determined levels of environmental and legal competence of future teachers (high, medium and low).

Developed and tested technology of environmental and legal competence of future teachers in the Health Education and the stages of its implementation (preparation, motivational and stimulating, content and practical, analytical and effective).

Keywords: ecological and legal competence, health education, formation of ecological and legal competence of future teachers.